
Roviny politizace ve výzkumu hudebních subkultur mládeže*

BOB KUŘÍK**

Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova, Praha

ONDŘEJ SLAČÁLEK

Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

JAN CHARVÁT

Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova, Praha

Dimensions of Politicisation in Research on Youth Music Subcultures

Abstract: This review article elucidates and systematises existing research and theories of the de/politicisation of youth music subcultures. It examines the political dimension within the interdisciplinary field of youth-subcultural studies in two main steps. First, it identifies and discusses five key dimensions of researching politicisation: politicisation through style and how style is read and through repressive power, the politicisation of everyday life and internal dynamics, and politicisation in the direction of organised activity. Second, these dimensions are presented and compared in a summarising table from two main perspectives: according to the research focus and according to the dynamics of de/politicisation being observed. The article also briefly outlines several possible directions of future research on the politicisation of youth music subcultures.

Keywords: political dimension, youth music subcultures, research and theories of de/politicization, subcultural studies, subcultural style, repressive power, everyday life, internal dynamics, organised activity

Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2018, Vol. 54, No. 5: 781–803

<https://doi.org/10.13060/00380288.2018.54.5.423>

Výzkumné zaměření na politickou dimenzi doprovází studia hudebních subkultur mládeže (HSM) od jejich počátků v sedmdesátých letech minulého století až do současnosti.¹ Nicméně, za půl století jejich systematického zkoumání se v teo-

---

* Tento text vznikl za podpory grantu GA ČR č. 14-19324S.

** Veškerou korespondenci posílejte na adresu: Mgr. Bohuslav Kuřík, Ph.D., Katedra sociální a kulturní ekologie, Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova, U Kříže 8, 150 00 Praha 5 – Jinonice, e-mail: bob.kurik@fhs.cuni.cz.

¹ V textu nám jde jen o studia *hudebních* subkultur mládeže, a nikoli o celá subkulturní studia, jež se rozvíjí s tzv. chicagskou školou od dvacátých let minulého století.

riích HSM politikou, politizací či politickou konotací rozumělo již ledacos. Přestože každé zkoumání politických konotací subkultur probíhalo zvlášť a odpovídalo dobovým debatám i kontextu, dohromady utvořilo za několik dekád studií HSM shluk různých pojetí, jehož nezamýšleným důsledkem může být kromě teoretického zmatku až tzv. konceptuální napínání [Sartori 1970] – tedy proces, který vědcům zkoumajícím subkultury umožňuje pod politickou dimenzi subkultur zahrnout tolik různých fenoménů, až se vytrácí přidaná hodnota pojmu coby osvětlujícího a významotvorného konceptu.

Cílem našeho textu je shluk těchto pojetí rozplést a zmapovat a tím zpřehlednit hlavní a již existující roviny zkoumání politizace v dosavadních teoriích HSM. Přestože politická dimenze v subkulturních scénách patří mezi analytiky k dlouhodobě a různorodě diskutovaným otázkám, slabší je to se systematictější zachycením těchto debat do uceleného textu usilujícího o jejich zpřehlednění [viz např. Hall, Jefferson (1975) 2006: vii–xxxii; Williams 2009, 2011: 87–105; Císař, Koubek 2012: 3–4; Martin 2002, 2013]. Právě toto poloprázdné místo bychom rádi doplnili. Činíme tak ve dvou hlavních krocích tím, že v první řadě trasujeme a diskutujeme roviny zkoumání politizace v těle textu a v druhé řadě je pak shrneme v závěrečné tabulce. Mimo to v závěru rovněž identifikujeme možné směry dalšího výzkumu politických dimenzí HSM. Budeme pracovat jak s páteřními přístupy subkulturních studií (birminghamská škola, autoři tzv. postsubkulturního obratu, studia morální paniky), tak s texty ze sousedních oborů (antropologie rezistence, teorie extremismu, sociologie sociálních hnutí). Náš text tedy směřuje k tázání, *o jak různých věcech se mluví a jaké otázky jsou pokládány, když se v hudebních subkulturách mládeže zkoumá proces politizace.*

Procesem politizace přitom nemyslíme jen jeho pragmatické vymezení, jež se zaměřuje na to, jak se určité a konkrétní téma stává či přestává být problémem v zavedené a ustálené sféře politiky (pro konkrétní příklad viz např. McCright, Dunlap [2011] ve věci klimatické změny). Takové vymezení by bylo příliš úzkoprofilové. Je třeba ho rozšířit o význam, jež politizace nabyla v tzv. dlouhých šedesátých letech [Klimke, Scharloth 2008], respektive ve s nimi spojené kulturní a morální revoluci, v jejímž následném kvasu se zrodily od sedmdesátých let jak klasické HSM jako punk, skinheads, hip hop či rave, tak jejich sociálněvědní výzkumy.

Dlouhá šedesátá léta totiž nebyla jen o zahrnutí nových témat do ustálené politické arény, ale také o přerámování sféry politiky jako celku, zejména v důsledku působení nových sociálních hnutí. Politická dimenze přestává být spojena pouze s tradiční politickou infrastrukturou státu, stran, odborů, parlamentu a prosazování zájmů, nýbrž je rozšířena [např. Melucci 1989; Barša, Císař 2004; Haenfler, Johnson, Jones 2012] – a to hned třemi směry:

a) do nových sfér reality: zejména do mimoparlamentních sfér kultury, identity a symbolů, respektive přetváření forem a stylů života;

b) mezi nové aktéry: různě vymezené menšiny, studenty, pacienty, zvířata, přírody či kontrakulturní, nonkonformní a subkulturní mládež;

c) směrem k novým možnostem organizace s vlastním repertoárem jednání: od decentralizovaných sítí přes autonomní sebeorganizace až po nevládní organizace.

Nicméně extenzivní vymezení politizace s sebou nese již výše zmíněné úskalí konceptuálního napínání, v rámci kterého je možné za politiku považovat vše a zaměnit tak extenzivní vymezení za všezahrnující. Toto problematické dědictví dlouhých šedesátých let, s nímž se potýkají jak subkulturní studia, tak např. politická antropologie, Candea [2011] umírňuje tím, že kromě utváření politické sféry navrhuje studovat i utváření *nepolitické* sféry, respektive přecházení mezi těmito sférami. Tento moment považujeme za důležitý. Politizaci HSM proto rozumíme nejen jako procesu problematizace praktik a diskurzů HSM v ustálené politické sféře, respektive rekonfigurace politické sféry skrze její rozšiřování do nových dimenzí reality, aktérství a organizace vlastních hudebním subkulturám mládeže, nýbrž i jako procesu, který nutně zahrnuje tenzi/vztah mezi politizací a depolitizací. V rámci depolitizace pak HSM či jejich jednání přestávají být politické či brané jako politické a stávají se naopak podřízené logice jiných sfér (např. byrokratické, policejní, morální, ekonomické...).

Tematizujeme postupně pět různých rovin politizace, které budeme sledovat v jisté, ale ne dokonalé korespondenci s tím, jak se tyto roviny chronologicky objevovaly v oblasti výzkumu hudebních subkultur mládeže. V průběhu textu postupně zachycujeme politizaci *stylem a jeho čtením*; politizaci *mocí* mediálního zobrazení a různými podobami negativní sociální reakce; politizaci *každodenního života*; politizaci *světů subkulturních scén* a konečně politizaci k *organizované aktivitě*.

Politizace subkulturním stylem a jeho čtením

První a patrně nejvýraznější odlišnost, kterou dává řada účastníků subkulturních scén najevo vůči tomu, co sama chápe jako většinovou společnost, je odlišnost v oblečení a úpravě vlasů, ve vizuálním stylu a estetice. Nese tento styl nějaký politický obsah? Jakým způsobem ho širší společnost dekóduje? I tyto otázky si kladli v sedmdesátých letech sémiologové a sociologové okolo Centra pro současná studia kultury (dále jen CCCS) z Birminghamu a jejich odpovědi do značné míry položily základ pro zkoumání hudebních subkultur mládeže. Podle neo-marxistického CCCS představovaly poválečné subkultury symbolickou reakci na neutěšený vývoj třídních podmínek mládeže z dělnických rodin v krizích sedmdesátých let. Strategii, s níž se část mládeže pokoušela tyto problémy řešit, nebyla ani rezignace či kooptace, ale ani organizovaný boj usilující o společenskou transformaci podmínek, nýbrž subkulturní odpověď skrze odlišný styl, soubor znaků s vlastním významem, expresivní formy a ritualizovaný vzdor. Namísto „skutečného“ řešení mládež prostřednictvím subkultur „imaginárně řeší“ problémy, které na konkrétní, materiální rovině zůstávají nevyřešeny“ [Clarke et al.

(1975) 2006: 37]. Právě tato symbolická sféra stylu se stala pro výzkumníky CCCS ústřední dimenzí, jejíž politizaci rituálem a znakem studovali.

Podle Hebdige [(1979) 2012], dalšího z klíčových autorů CCCS, bylo třeba styl vnímat jako celek, „homologicky“: nešlo o jednotlivý použitý prvek, ale o spojení několika prvků a jejich uspořádání – a také o vztah těchto prvků ke zkušenostnímu horizontu členů subkultur. „Co dělá styl stylem, je činnost stylizace – aktivní organizace objektů s konáním a vzhledem, která produkuje organizovanou skupinovou identitu ve formě a tvaru koherentního a distinktivního ‚bytí ve světě‘.“ [Clarke et al. (1975) 2006: 42] Styl je do značné míry závislý na kontextu: stejné znaky mohou mít v různých situacích zcela odlišný význam; a tak např. může fungovat „krádež“ stylu a symbolů vyšším třídám či dominantní kultuře [srov. Hebdige (1979) 2012: 131–132]. Právě kontext a schopnost na něj zprostředkovaně reagovat je tím, co dává subkulturám potenciál politické výbušnosti i při zdánlivě nepolitickém vyjádření: „Soupeření mezi různými diskurzy, mezi různými definicemi a významy v rámci ideologie je tak vždy zároveň soupeřením v rámci označování: bojem o vlastnictví znaku, který se rozšiřuje i do těch nejběžnějších oblastí všedního života.“ [ibid.: 44] Kódování a dekodování těchto znaků v subkulturním stylu coby způsob interakce mezi subkulturou a většinovou společností se tak pro CCCS stalo ústřední dynamikou politizace.

Vymezení politické dimenze subkultur ze strany CCCS coby do stylu materializované rezistence vůči sociálním podmínkám a inkorporaci kapitalismem vedlo zejména od devadesátých let 20. století ke kritice, která se spolu s pojmem subkultury vymezila vůči CCCS jako paradigmatické podobě jejího výzkumu a již nejvýrazněji představovali Muggleton [2000], Thornton [1995] a Weinzierl s Muggletonem [2003]. Sofistikované nástroje sémiotické či třídní analýzy vedly podle kritiků k projekci politických obsahů, o nichž sami jejich nositelé neměli nejmenší tušení. Zároveň, jak připomíná Weinzierl s Muggletonem [ibid.], tato projekce do značné míry reprodukuje subkulturní mytologii: mýtus inkorporace a s ním spojený heroizující a romantický náhled na subkultury. Subkultury optikou CCCS vzdorují podle postsubkulturních autorů již jen v důsledku své subalterní pozice. Apriorní předpoklad vzdoru u poválečných subkultur a jeho neustálé hledání vedlo u CCCS podle Weinzierla s Muggletonem k přecenění „radikálního potenciálu v převážně symbolických projevech vzdoru“ [ibid.: 4].

Vykreslení subkultury jako hrdinně vzdorující vnějším tlakům komodifikace „kontaminujícím“ mainstreamem se ukázalo jako neudržitelné s tím, jak se řada subkulturních skupin sama zapojila do ekonomických procesů, hudebního či módního průmyslu, konzumu, zpeněžení vlastních identit a produkce stylistických inovací pro potřeby pestřejší nabídky trhu [viz McRobbie 1989, 2002]. Právě Hebdigův revoltující styl, jež měl být klíčovým místem vzdoru, se stal jednou z nejlépe prodejných komodit pozdního kapitalismu. Jestliže se autoři CCCS zaměřovali na studium procesu politizace vizuálním stylem, postsubkulturní badatelé přenesli těžiště zájmu spíše na studium procesu depolitizace revoltujícího stylu jeho komodifikací, respektive podřízením ekonomické logice kapitalismu.

Kritice autorů postsubkulturního obratu na adresu birminghamské školy, že politickou dimenzi do subkultur projektuje, se zdál dávat za pravdu i vývoj hudebních subkultur mládeže, především nástup hédonisticky orientovaného a deklarovaně apolitického rávu. Výsledkem ovšem bylo, že u části postsubkulturních autorů bylo přecenění politického momentu a jeho projekce vystřídáno podceněním či přehlížením politiky v subkulturách – příkladem budiž hlavní dílo Muggletona [2002], ve kterém vykresluje subkultury právě jako hédonistické, od jakékoli politiky odpojené formace, jejichž účastníci usilují maximálně o vlastní autenticitu a prožitky. I tam, kde byla politika empiricky konstatována (včetně rávu, v Česku známého spíše pod označeními freetekno či techno, s jeho „bojem za právo na party“ a účastí v alterglobalizačním hnutí), nebyla soustavněji teoreticky vysvětlována.

Politizace represivní mocí

Subkultury a jejich aktéři nejsou pro birminghamskou školu srozumitelné jen samy o sobě, nýbrž až v souvislosti s většími procesy a mocenskými vztahy, jež subkulturní jednání přesahují. Právě v návaznosti na uchopení subkultur v širších souvislostech mocenských a politických vztahů ve studiích CCCS vymezujeme jako druhou dimenzi politizaci mocí. Jací aktéři, jakým způsobem a s jakými následky vstupují do praxe problematizace politických souvislostí subkultur? Je možné prostřednictvím studia hudebních subkultur mládeže zkoumat historické i aktuální konfigurace moci ve společnosti? Pokud ano, jaké procesy a mocenské mechanismy se podílejí na tvarování politického aspektu subkultur?

Jako dva případy politizace mocí uvedeme extremizaci subkultur a morální paniku.

Morální panika

Kořeny konceptu leží v šedesátých letech v kritické kriminologii. Klíčová kniha pro tento přístup *Folk Devils and Moral Panics* Stanleyho Cohena [1972] je reakcí na morální paniku vůči subkulturám mládeže, následně byl ale celý koncept používán i pro různé další situace (etnicky kódovaná kriminalita). Vychází z popisu momentů, kdy společnost, její média a morální i politické autority rozeznají nějakou skupinu jako morálně nepřijatelnou a nebezpečnou, přičemž se drasticky zvýší četnost mediálního pokrytí i jeho apelativnost (spirála amplifikace) a společnost se vůči této skupině sjednocuje. To vše vytváří tlak, který většinou vede ke konkrétní politické změně. Jak Cohen plasticky ukazuje, stereotypní a často opakované zobrazení objekty této paniky proměňuje – soustředěná mediální pozornost v nich zesiluje přesně ty rysy, na něž se zaměří. Pokud je např. nějaká akce v médiích předem ohlášená jako násilná, přitáhne pozornost právě těch, které násilí přitahuje [Cohen (1972) 2011; srov. např. Goode, Ben-Yehuda 1994].

Za přednosti konceptu můžeme označit vnímání subkultur v interakci se společností a ve vazbě na to, jak je produkuje, zaměření na dynamické momenty a tím i na historicitu. Koncept morální paniky nabízí zachycení interakcí mezi společností a subkulturou v jejích vyhraněných a konfliktních momentech. To ovšem souvisí se slabinami konceptu, které naznačili už autoři CCCS, jmenovitě Hebdige: vztah mezi společností a subkulturou redukuje optika morální paniky na jeden aspekt, a to ten nejvyhraněnější a nejkonfliktnější. Stranou pozornosti pak zůstane mnohem komplikovanější celek vztahů, včetně tolerance, vyjednávání či kooptace [srov. Hebdige (1979) 2012: 147–153]. Navíc, subkultury v této optice snadno ztratí aktérství a stanou se pouhými pasivními objekty represe. Zaměření na výrazné momenty mediálního zájmu zase opomíjí „všední den“ subkulturního života.

Koncept morální paniky ve své původní formulaci předpokládá konzervativnost většinové společnosti. I to byl jeden z důvodů kritiky Angely McRobbie a Sary Thornton [1995]. Nejenže zdůraznily, že mnohé, a zejména právě subkulturní skupiny morální paniku provokují a potřebují ji jako tmel identity, což ostatně platilo i pro subkultury v „heroickém období“ sedmdesátých let (v tom jsou následovníky avantgardního „provokování měšťáka“). V podmínkách západních liberálních společností je také beznadějně archaické představovat si společensky konformistickou konzervativní jednotu stojící proti objektu vyloučení – objekty morálních panik se ve skutečnosti „umí bránit a také se brání“ (*can and do fight back*), stejně jako dokážou nacházet ve společnosti spojení [ibid.: 566]. Rétorika morální paniky je tak spoluproducentkou subkulturní mytologie, a ne validním společenskovědním analytickým nástrojem.

Tato kritika, doplněná empirickými studiemi toho, jak subkultura rave dokázala v některých případech odrážet morální paniky [Thornton 1994; Hier 2002], vedla k jistému odcizení mezi studií morální paniky a studií hudebních subkultur mládeže. Jakkoli je kritika konceptu pádná a přesvědčivá v případech, kdy je chápán dogmaticky jako pouhá karikatura společnosti drtící v panice slabý objekt svého pobouření, domníváme se, že pokud se obohatí svou kritikou, může koncept morální paniky stále sloužit k analýze některých situací, v českém kontextu např. neonacistických koncertů či sporů kolem Czechteku 2005.

Extremizace subkultur

Vedle morální paniky se dalším aktuálním příkladem politizace represivní moci stává diskurzivní i institucionální produkce určitých aspektů subkultur prostřednictvím slovníku extremismu. Zde poprvé opouštíme zavedené teoretické pole studia hudebních subkultur mládeže, ovšem přecházíme do oblasti, která se na debatách o nich rovněž dost významně podílí.

Pojem extremismus má velmi rozsáhlou a složitou genealogii související především s vývojem Německa ve 20. století a s tamní reflexí nacismu a komunismu. V poválečném západním Německu se terminologie politického extremismu postupně etablovala v jazyce policie a tajných služeb, stejně jako v její organizač-

ní struktury a agendě. Ve stejné době proniká koncept politického extremismu do akademické debaty v Německu a od konce osmdesátých let se systematicky rozvíjí jako teorie extremismu (*Extremismustheorie*), jejímiž hlavními představiteli jsou dnes Eckhard Jesse a Uwe Backes (v Česku pak Miroslav Mareš) a v jejímž základu stojí negativní vymezení extremismu coby antiteze demokracie, jak jí rozumí německá ústava. Jazyk extremismu je tedy primárně součástí liberální kosmologie bezpečnosti, respektive politickým jazykem právního státu liberální demokracie, a nikoli analytickým jazykem sociální vědy. Jeho cílem není snaha zkoumat vnitřní dynamiku subkultur, ale měřit jejich nebezpečnost, resp. rizikovost pro společnost.²

Konceptuální kritiku teorií extremismu lze pracovně rozdělit na (1) imanentní, tj. pohybující se v mantinelech logiky diskursu extremismu a případně upozorňující na jeho vnitřní rozpory [viz např. Barša, Strmiska 1997; Nociar 2015], a (2) praxeologickou, která usiluje o překročení mantinelů odborné debaty tím, že diskurs teoretiků extremismu a produkce extremistů chápe jako objekt zkoumání napojený na sociální praxi různých institucí (policie, školy, soudy, média, tajné služby...), tedy jako politickou technologii vládnutí [např. Mohr, Rübner 2010; FfKR 2011].

Teoretik extremismu operuje v logice diskursu extremismu a argumentuje v jejím rámci. Jeho optikou je politizaci třeba rozumět jako upoutávání pozornosti k radikálně politickým potenciálům či aktivitám subkultur. Teoretik extremismu nahlíží politizaci subkultur ve smyslu rizika šíření nebezpečných (čti protiústavních) ideologií a násilných prvků v rámci subkultur a jejich prostřednictvím. Tuto nebezpečnost je třeba v nich jen odhalit. Imanentní kritik se na takovou politizaci kriticky zaměřuje, hledá v ní v rámci diskursu extremismu vnitřní kontradikce. Pokud ale budeme operovat v rámci praxeologické perspektivy zkoumání diskursu extremismu, jeho tvůrců a aplikace, pak těžiště výzkumného zájmu leží zejména ve studiu politických technologií vládnutí subkulturním prostředím, v rámci kterých různá křídla bezpečnostního aparátu státu definují rizika v diskursu extremismu (práce teoretika extremismu), spravují, kontrolují, převychovávají a případně potlačují subkultury, aby zachovala soudobý status quo – „ústavní pořádek“ – a vykazala činnost. Praxeologickou optikou se výše popsaná politizační aktivita teoretiků extremismu stává součástí širší mocenské konfigurace depolitizačních technik.

² Příkladem může být Backes a Jesse [2005: 346–347], kteří vypracovali typologii vztahu násilí a organizační struktury mezi extremisty a subkultury vymezují jako ty, které používají násilí bez pevné organizační struktury. Toto schematické vymezení ukazuje, jak se paradigmatickým pro „zkoumání“ extremismu stává neonacistická krajní pravice, od níž jsou odvozována analytická schémata i pro další proudy. Takové rozvržení je totiž funkční maximálně u skupin hooligans a rasistických skinheads, protože vztah jiných subkultur mládeže k násilí osciluje mezi jeho občasným využíváním (punk) až po jeho striktní odmítání (hippies).

Praxeologický přístup má blízko k výzkumům morálních panik. Oba směry studují techniky de/politizace a sekuritizace subkultur v rámci ustavené politické sféry a umožňují tak poodhalovat aktuálně existující konfigurace moci. Liší se mezi sebou konkrétním zaměřením – jestliže výzkumy morálních panik umožňují zkoumat primárně (byť ne výlučně) mediální prostor a v něm depolitizaci subkultur jejich moralizací, respektive morální demonizací, praxeologický přístup umožňuje zkoumat zejména institucionální prostor státu a v jeho rámci extremizaci, kriminalizaci, byrokratizaci, represí a převýchovu (tzn. *policing*) subkultur (pro příklad z výzkumů protestů/subkultur/hnutí viz Fernandez [2008]). Stejně jako výše popsany koncept morální paniky i praxeologický přístup ke klasifikačnímu rámci extremismu umožňuje studovat obousměrné působení, tzn. jak subkultury na takové techniky depolitizace reagují – např. rozvinutím taktik repolitizace [viz např. Scholl 2012] –, a analyzovat tak to, co Kuřík [2016: 70–71] s odkazem na Hackinga [1995] nazývá efekty smyčkování (*looping effects*), v rámci kterých se systémy klasifikace a klasifikované subjekty transformují prostřednictvím vzájemné interakce.

Politizace každodenního života

Když se zaměříme více na texty spojené s postsubkulturním obratem, jakým rovinám politizace se jeho autoři věnují? Jednu z odpovědí – politizaci každodenního života – poodhalil Clark [2003] v analýze zrodu britského anarchopunku. Jestliže se punk sedmdesátých let utvářel kolem vzdoru skrze provokativní styl, který Clark nazývá „performance anarchie“, anarchopunk osmdesátých let se formuje kolem každodenní praxe, principů soběstačnosti či Udělej to sám (*do it yourself*, dále jen DIY) a stává se téměř „synonymem s praxí anarchismu“ [ibid.: 233]. Namísto vizuálního stylu se základem stala zkušenost punkového života a praxe jako taková – a to ve smyslu žít jinak, tzn. ve smyslu *životního* stylu.

Je možné vnímat každodenní život subkultur jako ústřední sféru politizace? Pokud ano, jakým způsobem a rámováním k tomu dochází? Otevírá se v takovém rozumnění prostor spíše pro politizovaný vzdor, nebo pro růst a posilování depolitizovaných struktur moci? V následujících dvou sekcích budeme diskutovat tuto dimenzi na dvou přístupech, které si kladou v mnoha ohledech podobné otázky, ale odpovídají radikálně odlišně. Na jedné straně se jedná o studium tzv. prefigurace, na straně druhé o normativní kritiku ideálů a praxe kontrakultury.

Prefigurativní politika

Jak sociologie sociálních hnutí, tak antropologie resistance a protestu dlouhodobě opomíjejí výzkum a konceptualizaci subkultur a kontrakultur. To samé platí obráceně: subkulturní studia ignorují dění v těchto disciplínách [Martin 2002]. Je to zarážející – tím více, jak ukážeme, že mnohdy hledají odpovědi na podobné

otázky či operují v souměřitelném registru problematik, byť rámované rozdílným jazykem patřičným oboru (k prolínání studií subkultur a resistance viz např. Williams [2007, 2009, 2011] či Martin [2002, 2013]). Jedním z témat, nad kterým je možné uchopit přemostění, je studium kulturní dimenze tzv. nových sociálních hnutí.

Symbolická a kulturní rovina nových hnutí zde odkazuje k již v úvodu načrtnutému odklonu od klasických způsobů organizace ve straně a odborech i od socioekonomických témat předválečného marxismu k volným sítím a neformálním organizacím a tématům jako mír, gender, práva zvířat, etika či ekologie, jež prostoupily protesty tzv. nové levice od šedesátých let 20. století. Jak subkultury a kontrakultury mládeže, tak nová sociální hnutí kladou důraz na změnu v rovině životních stylů a subjektivit [viz např. Melucci 1989; Barša, Císař 2004; Haenfler et al. 2012]. Život samotný je politizován – nejinak tomu je u radikálních subkultur mládeže (kromě anarchopunkerů i např. tzv. alternativní scéna, část technařů, radikální hip hop, straight edge hardcore, autonomní squatteři), které kladou důraz na nezávislé kluby, vydavatelství, autonomní bary, obsazené domy, komunitní zahrady, veganství či principy DIY (k různému pojmání vztahu DIY a politiky viz např. Císař a Koubek [2012: 17]). V subkulturním důrazu na změnu tady a teď se ústřední dynamikou politizace stává proces převádění ideologických témat do etiky každodennosti a kultivace světa eticko-politických hodnot, životních stylů a subjektivit.

V takových principech může rezonovat strategie sociální změny známá jako prefigurace. V jejím základu stojí myšlenka zavádění osvobozených, a tedy autonomních vztahů a sítí tady a teď – a to bez ohledu na (respektive pokud možno mimo) přetrvávající podmínky kapitalismu. Prefigurace je tedy srozumitelná skrze terminologickou fólii míry rozšíření a ubránění alternativních sítí coby modelu změny [Day 2005; Novák 2017a].

Výzkum prefigurace má potenciál rozměšňovat hranice mezi teoriemi subkultur a sociálních hnutí – např. do sociální antropologie prefigurace vstupuje coby široce sdílený výzkumný zájem s alterglobalizačním hnutím na přelomu milénia, respektive s revoltami roku 2011. Konceptualizace subkultur ale v této subdisciplíně zůstává spíše na okraji zájmu. Aktéři subkultur jsou zmiňováni jako jedni z mnoha účastníků hnutí založených na oceňování různorodosti, případně se zdůrazňují subkulturní kořeny novodobých protestů [Juris 2008: 43; Maeckelberg 2009: 16, 68; Graeber 2009: 256–260]. Pozornost si v etnografických monografiích získávají subkulturní prostory v souvislosti s napojením na protesty. Sociální a autonomní centra jsou místy přípravy akcí a epicentrem dění v průběhu protestů. Zatímco Graeber [2009] píše o dočasných autonomních zónách tanečních parties a možnostech přetváření zón do trvalých autonomních zón v aktivistické krajině autonomní infrastruktury, Krøijer a Sjørlev [2011] si všímají trvalejší prefigurativní funkce autonomních center mimo velké protesty – centra umožňují překračovat vlastní individualitu do různorodých podob kolektivní sociality a tím podvracejí jeden z ústředních pilířů neoliberálního režimu vládnutí, ideologii posesivního individualismu [srov. Bíba 2014: 141].

Kritika kontrakultury

Pojem kontrakultura má více významů. Historicky bývá spojen s diskusí hippies a dalších proudů konce šedesátých let [Rozsak 2016]. Někdy bývá používán jako stupňování v politické oblasti, ve smyslu radikálnější a politicky vymezenější než subkultury, často jde ale o popis téhož z jiné – méně odborné, více politické – perspektivy. Příkladem může být kniha *Kup si svou revoltu* autorů Josepha Heatha a Andrewa Pottera [2012], kterou můžeme pochopit jako součást širší vlny účtování s dědictvím šedesátých let z konzervativně levicových pozic [viz též Judt 2011; u nás Keller 2013]. Kontrakulturní výlučnost se z vymezení proti domnělému mainstreamu stala podle autorů nejen kooptovaným přístupem, ale dokonce jedním z hlavních organizačních principů kapitalismu samotného. Kontrakultura, která vědomě rezignuje na tradiční „mravenčí“ politickou činnost (odborovou, stranickou), produkuje politickou impotenci, narcistní nadšení z příjemných, leč neúčinných podob pseudopolitiky a také dodává mytologii, která funguje jako další pobídka soutěživé spotřeby.

Clarkovi anarchopunkeri se sice odvrátili od vizuálního stylu směrem k etické praxi v naději na více autonomní a méně kapitalistický život, ale v posledku to byly i tyto alternativní a etické volby v každodennosti, stejně jako autonomní správa života, které stimulovaly kapitalismus a vtiskly mu jeho tzv. nový duch autonomních firem „bez šéfů“ [Boltanski, Chiapello 2005]. Etický konzum v každodennosti zase rozrůznil trh zboží – pokud parafrázujeme Kleinovou [2005], platí totiž, že čím více životních stylů, tím lépe pro kapitalismus.

Mimo to subkulturní imperativ žít si po svém může být interpretován jako osvojení si ideologie individualismu a produkce liberálního člověka. Činí tak kromě Heatha s Potterem např. Muggleton ve své již výše zmíněné studii britského punku z devadesátých let. Podle něj subkulturní důraz na individualitu a žádné zákazy v posledku posiluje dominantní normy, protože jejich hodnotový systém ztělesňuje „zintenzivněné vyjádření dominantní západní ideologie liberalismu“ [Muggleton 2000: 150].

Jestliže se optika prefigurace zaměřuje na politizaci každodenního života, kritika kontrakultury umožňuje spíše odhalovat mechanismy ekonomické depolitizace každodenního života jeho přesazováním do sféry kapitalistického konzu a spotřebního designování vlastní individuality.

Politizace vnitřní dynamiky

CCCS vykreslovalo subkulturu skrze homogenní a jednolitý celek subkulturního stylu, který je třeba analyzovat jednotlivě a „homologicky“. Tato perspektiva ale neumožňuje studovat mocenské nerovnosti vlastní subkulturnímu prostředí a spory, které kolem vnitřních pnutí vznikají a které bývají např. v duchu původně feministického přístupu „osobní je politické“ politizovány. Jaká vnitřní pnutí

uvnitř subkultur jsou politizována a jaká nikoli? Jaké kombinace nerovností mobilizují k reakci a jaké jsou ospravedlňovány? Kdo má moc de/politizovat a z čeho tato moc pramení? Co člověk musí udělat a kým musí být, aby mohl politizovat?

Rovina vnitřní dynamiky zahrnující kombinace neformálních hierarchií (jak na základě klasických kategorií intersekcčního přístupu, jakými jsou věk, pohlaví, třída, etnikum, tak na základě subkulturám specifických prvků jako míra aktivity či zahraniční známosti), vzájemné odlišování se, ale i reflexe „vlastního“ vývoje v subkulturách přitom představuje čtvrtou úroveň jejich politizace. Její konceptualizace vychází zejména z díla Pierra Bourdieuho a jeho konceptu kulturního kapitálu a z debaty kolem tzv. intersekcionality nerovností a problematiky paměti.

Politika paměti a subkulturní mytologie

Specifickou dimenzi představují ideologie paměti a zejména politiky původu v rámci subkultur – zde nemáme na mysli pouze reflexi vlastního vývoje, ale také až mytický vztah k vlastnímu počátku, kolem něhož mohou být samotnými aktéry artikulovány aktuální spory uvnitř subkultur. Kromě punkového odvolávání se na dělnickou komunitu původu (velké téma CCCS) jsou zde klasickým příkladem skinheads. Již Dick Hebdige [(1979) 2012: 95] například ukázal ambivalentní vztah skinheadů k počátkům jejich subkultury sahajícím k černošským migrantům.

Thornton uvádí, že pro subkultury jsou klíčové v jejich paměti momenty transgrese a konfliktu se společenskými normami [1995], ač třeba následně sedimentují pouze do mýtu, který už neodkazuje k žádnému reálnému a aktuálnímu konfliktu. Politika paměti tak může být zdrojem politických obsahů, které jsou pro posouzení současného stavu a politizovanosti té které scény zavádějící. Zároveň se ale může stát zdrojem pro repolitizaci a mobilizujícím mýtem pro politickou aktivitu.

Dimenze původu, „kořenů“, „opravdovosti“, „autenticity“ je pak o to silnější v případě zemí (např. postsocialistických), kam byly subkultury přeneseny, případně ještě s časovým zpožděním, a kde je součástí jejich mytologie a konstituce vyrovnávání se s tímto přenosem.

Subkulturní kapitál

Na hierarchie a moc uvnitř subkultur se ve svém výzkumu zaměřila i Sarah Thornton. Její základní výzkumné zaměření se v rámci subkulturního pole taneční mládeže a zejména v klubech zaměřilo na sociální procesy, které utváří a rozšiřují subkulturní hodnotu. Jak sama píše, „tato kniha není o dominantních ideologiích a subversivních subkulturách, ale o subkulturních ideologiích...“ [o tom, jak aktéři] utváří ‚význam ve službě moci‘ – jakkoli prosté tyto moci mohou být“ [Thornton 1995: 24].

Thornton zjistila, že klubové kultury jsou protkány kulturními a symbolickými hierarchiemi určujícími a odlišujícími autentické od falešného, legitimní od nelegitimního, podzemní od většinového, „cool“ či „in“ od trapného a „out“. V bourdieuovské dikci porozuměla tomu být „cool“ jako formě tzv. subkulturního kapitálu, tedy zdroji sociální pozice a statusu v subkulturní scéně – ať už se jedná o subkulturní kapitál objektifikovaný (kvalitní sbírka desek se vzácnými kusy či účes) nebo inkorporovaný (znalost aktuálního vývoje tanečních krací či správného chování a jazyka). Respektovaní aktéři se stávají producenty, organizátory akcí, designéry oblečení, diskžokeji, hudebními novináři, majiteli obchodů s deskami, čímž se navíc zvyšuje jejich moc určovat trendy, ale i např. politické postoje v subkultuře.

Průsečíky nerovností: gender, rasa, věk

Subkulturní *coolness* ale není nezávislé na hodnotách společnosti jako celku. Jak si všímá řada autorů, oceňovanější jsou v subkulturách často ti aktéři, kteří mají lepší pozici z hlediska hierarchií většinové společnosti. Jednotlivé nerovnosti na rovině rasy, genderu či věku se ovšem od majority do subkultur pouze mechanicky nepřekládají, ale mají v nich svou vlastní dynamiku. Subkultury tak nejsou ani zcela autonomní na převládajících hodnotách, ani je pouze nezrcadlí.

S propojením hledisek genderu, věku a rasy pracuje perspektiva intersekcionalismu. Zmínky těchto kritérií se objevují v teoriích hudebních subkultur mládeže již od časů CCCS – a to jak v kritice jiných výzkumníků pro jejich přehlížení, tak v kritice subkultur samotných [McRobbie, Garber 1975]. McRobbie a Garber vyčítají pohledu CCCS přílišný důraz na mladé bílé muže, zatímco ženy pro ně zůstaly upozaděné – stejně jako zůstaly upozaděné v subkulturách samotných, kde jsou vnímány jednorozměrně především skrze sexuální atraktivitu. Autoři popisují v subkulturách silný maskulinní prvek, kvůli kterému se dívky objevují více tam, kde je důraz na maskulinitu nižší (hippies, mods) [více viz Kolářová 2011: 13–44, 201–242].

Tacitní nerovnosti přetrvávají ve vnitřní dynamice subkultur až dodnes, a to včetně subkultur, které se deklarují za antiautoritářské či emancipované – příkladem budiž nedávná studie autority a hierarchie ve squaterské scéně v Amsterdamu Nazimy Kadir [2016], která si kromě genderových nerovností a nerovností v kontaktech (sociální kapitál) všímá i nerovností na základě „odsloužených let“ a zkušeností. Podobně Slačálek [2011: 109–111] ukazuje jemné vnitřní hierarchie na základě věku a délce účasti v české freetekno scéně.

Představené koncepty v dimenzi politizace vnitřní dynamiky umožňují studium toho, jak jsou mocenské nerovnosti uvnitř subkultur problematizovány jako politické téma nebo jak je v tom naopak bráněno, jak jsou ignorovány, ospravedlňovány či zpětně zase depolitizovány. Jedná se svým způsobem o zkoumání reflexivní dynamiky.

Politizace k organizovanosti

Poslední rovina politizace subkultur se týká zkoumání toho, zda a jakým způsobem subkulturní aktéři přechází do organizovaných podob politiky – ať už tím myslíme protesty, sociální hnutí, činnost nevládních organizací anebo účast ve volbách od komunálních po evropské, ať už v roli voliče či kandidáta. Stávají se z technařů, skinheadů a punkerů organizovaní aktivisté, případně politici? Z koho ano a z koho ne? Pokud ano, v jakých politických konfliktech a tématech, jakými způsoby, případně za jakou stranu se angažují?

Politično a subkultury

Pokus nabídnout a rozvinout konceptuální jazyk, který umožní analyzovat politizaci k organizovanosti, představuje text postmarxistického politického filozofa Olivera Marcharta [2003]. Marchart ve svém teoretickém příspěvku volá po návratu ke gramsciovské konceptualizaci subkultur – nikoli ovšem po vzoru CCCS, nýbrž adaptací radikálně demokratické terminologie Ernesta Laclaua a Chantal Mouffe. Marchart kritizuje CCCS a na ně navazující autory za absenci rozlišení mezi uvědomělou a organizovanou angažovaností za politickou kauzu či změnu společnosti (této pro něj „politické rovině“ říká makropolitika) a každodenním působením a sebeurčováním v subkulturách (této pro něj „kulturní rovině“ říká mikropolitika). Subkultury totiž podle něj politické (ve smyslu makropolitiky) automaticky nejsou a CCCS se podle Marcharta dopustila metodologického faulu, aby tuto skutečnost zakryla, když za politické jednání označila kulturní aktivity subkultur. Náhražkou za politické jednání se stal heroický mýtus o snaze zábavního průmyslu subkultury kooptovat a jejich snaha o vzdor – politická rétorika zde byla přitom pouze prostředkem, jak tento mýtus učinit chytlavějším, ale nevztahovala se k žádným reálným politickým zápasům či obsahům. Za symptomatické pokládá Marchart to, že se CCCS soustředilo na subkultury, do kterých muselo politiku projektovat, a explicitně opomíjelo kontrakultury, které politicky jednaly (hippies).

V návaznosti na Laclaua a Mouffe formuluje Marchart čtyři konceptuální kritéria, která mu u subkultur chybí, aby je mohl chápat jako politické – (1) vztah k explicitnímu politickému antagonismu, (2) existence politické kolektivní entity, (3) organizovanost a (4) konečně pohyb od partikulárních požadavků či identit k univerzalistickému pojetí politiky (požadavky a postoje, které se v principu týkají kohokoli). Právě důraz na studium stávání se politickým považuje Marchart dnes za zásadní: „Potřebujeme analýzu přechodu mezi kulturou a makropolitikou, tedy analýzu procesu ‚stávání se makro‘; protože je to právě tento proces, skrze který je lidový zdravý rozum politicky překódován (jako progresivní, konzervativní, reakcionářský, vzdorný či revoluční).“ [Marchart 2003: 90] Organizovanou politiku je možné dělat vystoupením ze subkultur, a nikoli participací na nich samotných. I tam, kde aktéři spojení s hudebními subkulturami mládeže

překonají první tři podmínky, představuje pro ně totiž subkulturní partikularismus závažnou překážku ke splnění té čtvrté.

Marchart je provokativní – zejména vymezením politiky jako soupisu prahů, které musí aktér překonat, aby bylo jeho jednání označitelné za politické. Čtvrtá Marchartova podmínka je navíc stěží překonatelným prahem nejen pro subkultury, ale také pro řadu sociálních hnutí, zájmových skupin či komunit, které se účastní politických zápasů, aniž by měly univerzalisticky argumentovaný a obecně přenosný politický program. Právě tito aktéři přitom často usvědčují domnělý univerzalizmus aktérů (typicky politické strany), kteří Marchartovu čtvrtou podmínku splňují (neboť právě podle nich je jeho pojetí politiky dimenzováno) z toho, že je z jejich hlediska pouze sebestředným a omezeným partikularismem.

To poukazuje ke klčovému problému Marcharta: rozdíl mezi „mikro“ a „makro“ politikou lze plodněji než seznamem požadavků tematizovat jako proces, přičemž bychom měli vnímat, že celá řada klčových makropolitických témat současnosti (rovnost mužů a žen, ale třeba i ekonomické postavení pracujících) byly v minulosti pokládány nanejvýš za (dnešními slovy) mikropolitické, kulturní otázky, pokud ne rovnou za otázky zcela nepolitické a soukromé, a naopak řada dříve klčových politických rozděléní (rasa, náboženství) bylo v současných liberálních společnostech přinejmenším částečně mikropolitizováno či depolitizováno.

Radikální sociální hnutí?

S tím souvisí další otázka: s jakými aktéry se subkulturní scény při své politizaci k organizovanosti setkávají, stávají se jim spojencem či zdrojem a vytvářejí s nimi různé koaliční vztahy a pouta solidarity? Vedle klasických a dobře popsáných aktérů typu strana či sociální hnutí jsou to často taková hnutí, pro něž je podle Kathleen J. Fitzgerald a Diany Rodgers [2000; v českém kontextu Císař 2008; Novák 2017b] zavádějící používat konceptualizace osvojené pro analýzu klasických sociálních hnutí. Fitzgerald a Rodgers hovoří o „radikálních organizacích sociálních hnutí“, pro něž jsou zavádějící kritéria „úspěchu“ z hlediska mobilizace zdrojů i rozlišení na „stará“ a „nová“ hnutí z hlediska tematické agendy.

Konceptualizace Fitzgerald a Rodgers je užitečná jako protiváha jiným přístupům k sociálním hnutím, ať už instrumentalistickým nebo takovým, která s rozlišením na „stará“ a „nová“ mechanicky přesouvají hodnoty a identitu na stranu těch „nových“. Zároveň ji postihuje častý jev konceptualizací sociálních hnutí, a to že se zaměřují především na ta, která jsou výzkumníkům blízká či sympatická. Jestliže autorky jako jeden z definičních rysů „radikálních sociálních hnutí“ označují nehierarchičnost, vypadává jim z obrazu celá řada hnutí, která jsou ve vztahu ke společnosti radikální, ale udržují si vnitřní hierarchii, někdy dokonce silněji a intenzivněji prožívanou, než jak ji prožívá většinová společnost

(např. někteří neonacisté). Jestliže je pro ně jedním z klíčových rysů nenásilná přímá akce, vypadávají jim aktéři, kteří existují v těsném sousedství jejich modelového případu, anarchosyndikalistických odborů Industrial Workers of the World – anarchisté a další aktéři, kteří uplatňují různé podoby násilí (viz např. nedávné výzkumy tzv. černého bloku [Scholl 2012]).

Při zkoumání dimenze organizované politiky je inspirativní také přístup britského historika Worleyho [2012], který ve svém zkoumání britského punku změnil perspektivu a vedle toho, že se ptal, jak punk změnila organizovaná politika, zabýval se tím, jak jednotliví političtí aktéři (zejména ti na krajní pravici a na krajní levici) refleктоvali punk, co pro ně znamenal a jak je ovlivnil. Worleyho přístup otevírá plodné výzkumné pole, třetí dimenzi vedle vnímání společnosti jako velkých vnějškových struktur (policie, média, stát, „většinová společnost“) i vedle pohledu na subkultury „zevnitř“. Nabízí pohled na jiné aktéry, kteří se subkulturami spolupracují, střetávají se s nimi nebo se s nimi mísí. Jak tito aktéři reflektují subkultury a jejich souvislost s vlastní politickou aktivitou? Jaké strategie používají k tomu, aby o ně bojovali, obsazovali je svými významy, přivlastňovali si je nebo se od nich naopak distancovali? Jak vnímají spojení svých témat se subkulturami?

Těžištěm výzkumného zaměření je v této rovině korelace subkulturní mládeže a organizované podoby tradiční i mimoparlamentní politiky. Ústřední sledovanou dynamikou de/politizace je proces stávání se organizovaným aktérem či naopak odpojování se od organizované politiky a stahování se zpět do subkulturních světů.

Závěr

Za půl století existence interdisciplinárních studií hudebních subkultur mládeže se v jejich rámci a na jejich okrajích rozvinulo několik rovin zkoumání politizace ve výzkumech HSM, které mohou působit konceptuální zmatení a jejichž systematizaci nebyl věnován dostatečný prostor. Pokusili jsme se tyto roviny identifikovat, popsat, shrnout a zpřehlednit. Cílem textu tak není přijít s inovativním konceptuálním aparátem, nýbrž zpřehlednit ten již existující.

V článku jsme postupně prezentovali a diskutovali pět rovin zkoumání politizace ve výzkumech HSM – politizaci *stylem*, *represivní mocí*, *každodenního života*, *vnitřní dynamiky* a *k organizovanosti*. Všechny tyto roviny jsou srozumitelné z našeho vymezení politizace, která pro nás neznamená jen pragmatické zavádění nových témat do existující politické arény, ale i rozšiřování dosavadní politické arény o nové sféry reality, nové aktéry a možnosti organizace. V rámci tohoto společného zastřešení je možné mezi jednotlivými rovinami zkoumání politizace HSM sledovat rozdílnosti – a to v tom smyslu, že každá z rovin má, navzdory řadě překryvů, jak své specifické kontroverze, debaty, paradigmatické příklady, konceptuální nástroje či korpus referenčních textů, tak sobě vlastní způsob klade-

Tabulka 1. Hlediska zkoumání politizace a z nich vyplývající pojetí politiky

	Politizace stylem	Politizace mocí	Politizace každodenního života	Politizace vnitřní dynamiky	Politizace k organizovanosti
Těžišťe výzkumného zaměření	Rozšiřování do či stahování ze sféry stylu, znaku, symbolu a rituálu	Zavádění subkultur jako problému do institucionalizované politické arény	Rozšiřování do či stahování ze sféry každodennosti	Rozšiřování do či stahování ze sféry vnitřních světů subkultur a zároveň zavádění témat vlastních této sféře	Vztah subkulturní mládeže a organizované podoby tradiční i mimoparlamentní politiky
	De/kódování stylu a vzdorování kooptaci (CCCS) či integrace stylu komodifikací (postsukulturní obrat)	Odhalování politického nebezpečí subkultur (imanentní přístup) či moralizace a policing subkultur skrze média a stát (praxeologický přístup)	Převádění ideologií do sféry etiky, hodnot a života (prefigurace) či jejich zpětná kapitalizace (kritika kontrakultury)	Problematizace vnitřních nerovností subkultur politickým jazykem či jejich ignorace a ospravedlňování	Stávání se či přestávání být organizovaným aktérem
Pojetí politiky	Spor o obsah, označování a artikulaci stylu mezi subkulturou, společností a trhem	Politická konfigurace technologií vládnutí	Politický vs. ekonomický potenciál stylu každodenního života a utváření sebe sama	Dynamika artikulace mocenských vztahů uvnitř subkultury	Ne/participace na organizované aktivitě

ní otázek a výzkumných problémů. Jinými slovy, každá z pěti rovin předpokládá odlišnou výzkumnou sensitivitu pro zkoumání politizace.

Uchopit tuto výzkumnou citlivost nám mohou pomoci dvě hlediska – hledisko těžiště výzkumného zaměření a hledisko sledované dynamiky de/politizace. První hledisko sleduje, jak se jednotlivé roviny zaměřují na studium různých aspektů námi vymezené politizace – tedy zda je těžištěm politizace zavádění určitého tématu do existující politické arény, rozšiřování politiky (nebo naopak depolitizace) do nových sfér reality, mezi nové aktéry a způsoby organizace nebo různé vztahy mezi těmito aspekty. Druhé hledisko ukazuje, jaké odlišné dynamiky de/politizace umožňují jednotlivé námi odlišené roviny politizace studovat v rámci svého jinak zaměřeného těžiště. Tato dvě hlediska zkoumání politizace a z nich vyplývající pojetí politiky, z něhož jednotlivé roviny vycházejí, shrneme v Tabulce 1.

V řadě aspektů si jsou podobné zejména *politizace stylem* a *politizace každodenního života*. Obě roviny se zaměřují na politizaci ve smyslu rozšiřování politiky do nových sfér reality a obě rovněž umožňují zkoumat depolitizaci těchto sfér, která probíhá u obou zejména skrze proces komodifikace. Liší se ovšem v tom, o jakou sféru reality se jedná, což má vliv na sledování rozličné dynamiky politizace. V prvním případě se jedná zejména o vizuální dimenzi subkulturního stylu, do které je politika symbolicky kódovaná procesem stylizace. Styl se tak stává sférou konfliktů o významy přikládáné soustavám znaků, symbolů a expresních forem, jež mohou být v patřičných kontextech politicky výbušné a na rovině svého dekódování mohou komunikovat vzdor subkulturních aktérů. V druhém případě se jedná o rozšiřování politiky do sféry každodenní praxe, tedy do životního stylu a kultivace odlišných forem života a subjektivit. S takovým zaměřením se sledovanou dynamikou stává převádění politických ideologií do světa etiky a hodnot, respektive rozhodování v každodenním životě.

Jestliže tyto dvě roviny umožňují studovat de/politizaci zejména skrze ekonomickou komodifikaci, pak *politizace represivní mocí* se zaměřuje zejména na de/politizaci subkultur, jež probíhá v rámci různých konfigurací technologií vládnutí skrze odlišné techniky moralizace, byrokratizace, represe či produkce vědění. Tato rovina je rovněž specifická v tom, že jako jediná – a to ať už v případě imanentní či praxeologické kritiky nebo konceptu morální paniky – má těžiště výzkumného zaměření v pragmatickém vymezení politizace coby zavádění tématu do existující politické arény (a to zejména, ale nikoli výlučně do tradiční politické infrastruktury). Tímto tématem je zde samotná subkultura, respektive její rizikový potenciál. Jestliže imanentní kritika hledá rozpory v odhalování tohoto nebezpečí teoretikem extremismu, praxeologická kritika se zaměřuje spíše na studium odlišných procesů v rámci komplexní správy nebezpečných elementů.

Jestliže se *politizace represivní mocí* zaměřuje na subkulturu jako institucionální téma de/politizace v souvislosti s „vnější“ politickou konfigurací moci, *politizace vnitřní dynamiky* se zaměřuje na dynamiku moci a hierarchií v subkulturních světech samotných. Těžištěm se tu stává nejen politizace ve smyslu roz-

širování politiky právě do sféry vnitřních světů, ale zároveň politizace ve smyslu artikulace interní nerovnosti subkultur politickým jazykem, a tedy ve smyslu zavádění témat do této partikulární sféry. Tato rovina zároveň umožňuje zkoumat specifickou dynamiku nepolitičnosti (tedy co a jak je ignorováno) či depolitizace (tedy co a jak je ospravedlňováno). Tato rovina má rovněž blízko k *politizaci každodenního života*, protože společně umožňují zkoumat nejen to, jak je např. problematizován sexismus v subkulturách, ale i to, jak je ideologie feminismu zaváděna do každodenní praxe.

A konečně *politizace k organizovanosti* nesleduje ani politizaci ve smyslu rozšiřování sfér, ani politizaci ve smyslu zavádění témat, ale vztah mezi hudebními subkulturami mládeže a organizovanou politikou – a to ať ve smyslu organizací tradiční politické infrastruktury, tak ve smyslu relativně nových, mimoparlamentních možností organizace. Politizace zde tedy znamená primárně organizovanost. Na této rovině výzkumníky zajímá, zda, jakým způsobem a za jakou cenu subkulturní aktéři přecházejí do organizovaných forem politiky – od raverů bojujících za právo na party či radikálních aktivistů během alterglobalizačních protestů přes účastníky demonstrací či angažované občany až po komunální či stranické politiky. *Politizace k organizovanosti* rovněž umožňuje zkoumat proces depolitizace ve smyslu odpojování se od organizovaných aktivit.

V textu jsme se pokusili zpřehlednit dosavadní výzkumy politizace v teoriích HSM. Postupně jsme identifikovali pět odlišných rovin zkoumání, abychom je v závěru shrnuli do tabulky a ukázali, čím se liší z hlediska těžiště výzkumného zaměření a sledované dynamiky de/politizace. Jestliže jsme až doposud v logice žánru přehledové stati mapovali již existující konceptuální terén, v poslední části textu se zaměříme na diskusi možných směrů dalších bádání. Před jakými možnostmi stojí soudobé a nadcházející zkoumání politizace HSM? Identifikujeme postupně a ve stručnosti čtyři směry potenciálního výzkumu.

První možný směr představuje snaha nad novým empirickým materiálem jednotlivé roviny plodně kombinovat (což se už děje – viz např. Císař a Koubek [2012] pro kombinaci *politizace vnitřní dynamiky* a *politizace k organizovanosti*), ale i nadále rozpracovávat, aktualizovat, inovovat či vnitřně diverzifikovat [viz Charvát, Kuřík, v tisku].

Druhá možnost se týká snahy vykročit při zkoumání politizace mimo empirický materiál klasických HSM jako punk, skinheadi či rave. Většina námi trasovaných dimenzí politizace se formovala studiem právě těchto klasických subkultur, což samozřejmě mělo vliv na jejich podobu. Jak vhodné by se ale tyto roviny ukázaly být pro studium politik neklasických HSM, jako jsou např. depešáci, trance, gotici, metalisti či hip hopeři [srov. Perry 2004]?

Za třetí, značná část z pěti rovin politizace je zapuštěna v rozumnění politice skrze epistemologii konfliktu – ať už se jedná o logiku antagonismu, soutěžení o moc v hierarchickém a nerovném prostředí kumulací kapitálů, resistenci ve smyslu vzdoru a vymezování se vůči normám či o mocenskou konfiguraci politických technologií vládnutí. Takové jednodimenzionální epistemologické zamě-

ření upomíná na Boltanského kritiku „kritiky“ ve společenské vědě [Boltanski 2011]. Kritický přístup akcentující moc či nerovnosti podle Boltanského následovníků znemožňuje vidět vztahy založené na sdílení, komunitě, solidaritě, překonávání problémů, zabydlování norem apod., tedy často právě to nejpodstatnější, co aktéry motivuje k účasti na subkulturách. Je možné zkoumat politizaci subkultur mimo epistemologii konfliktu, respektive s jejím upozaděním?

A konečně čtvrtý možný směr se týká celkového vymezení politizace. V našem textu jsme – v kombinaci s pragmatickou perspektivou – upřednostnili pojetí vlastní dlouhým šedesátým letům, což je logické, protože většina klasických HSM, stejně jako jejich sociálněvědní reflexe, se s odkazem k nim formovala a nám to umožnilo rozdílné roviny zkoumání zastřešit a zřehlednit. Náš text při trasování jednotlivých rovin i utváření shrnující tabulky usiloval o to ukázat nejen to, co jednotlivé roviny studují, ale i to, co studovat umožňují. Až na jednu výjimku se ovšem detekované roviny původně ustavují kolem studia aspektu politizace s tím, že depolitizaci sice zkoumat umožňují, ale příliš tak nečiní (*politizace vnitřní dynamiky* a *politizace k organizovanosti*) anebo se k výzkumu depolitizace dostávají až s generačním zpožděním v rámci hledání svého místa v akademickém poli (postsubkulturní obrat v rámci *politizace stylem*) či politického účtování s dědictvím šedesátých let (kritika kontrakultury v rámci *politizace každodennosti*). Jedinou výjimku, v rámci které studium depolitizace nepředstavuje vedlejší efekt, doplněk či hypotetickou možnost, ale hlavní proud s důkladně vypracovaným konceptuálním aparátem, představuje *politizace represivní mocí*. Když k tomu připočteme v jiném textu diskutovaný argument, že politické významy HSM v dnešní společnosti spíše doznívají, než že by narůstaly [Kuřík, Slačálek, Charvát, v tisku], nabízí se otázka, zda není na čase hledat jiné zastřešující vymezení, jež důkladně rozpracovává nejen politizaci, ale i depolitizaci (viz např. Wilson a Swyngedouw [2014] pro debatu kolem postpolitiky či Bělohradský a kol. [2010] pro různá pojetí depolitizace), a tím adekvátněji postihnout aktuálně existující logiku politické situace a lépe tak zastřešit nadcházející výzkumy HSM.

BOB KUŘÍK je odborným asistentem na katedře sociální a kulturní ekologie Fakulty humanitních studií UK. Rok 2013/2014 strávil jako stipendista Fulbrightovy komise na University of California, Los Angeles. Získal doktorát z antropologie na FHS UK za práci, ve které se věnoval monstrózní subjektivitě soudobých militantů radikální levice z Německa v postrevolučním věku. Mezi hlavní oblasti jeho odborného zájmu patří protest, ekologie, internet.

ONDŘEJ SLAČÁLEK je odborným asistentem na ústavu politologie Filozofické fakulty UK. Získal doktorát z politologie na téže fakultě za práci, v níž se věnoval českému antikomunismu a anticiganismu jako dvěma formám konstrukce nepřítelů a národní identity. Mezi hlavní oblasti jeho odborného zájmu patří národní identity, diskursivní analýza a sociální hnutí.

JAN CHARVÁT je odborným asistentem na katedře politologie institutu politologických studií Fakulty sociálních věd UK. Získal doktorát na téže fakultě za práci zabývající se současným politickým extremismem. Mezi hlavní oblasti jeho odborného zájmu patří politický extremismus, zejména současná krajní pravice a politické subkultury.

Literatura

- Backes, U., E. Jesse. 2005. *Vergleichende Extremismusforschung*. Baden-Baden: Nomos.
- Barša, P., M. Strmiska. 1997. „Horror extremi. K pojetí antisystémových stran a extremismu.“ *Politologický časopis* 4 (1): 83–86.
- Barša, P., O. Císař. 2004. *Levice v postrevoluční době*. Brno: CDK.
- Bělohradský, V. a kol. 2010. *Kritika depolitizovaného rozumu*. Praha: Grimmus.
- Bíba, J. 2014. „Postliberální demokracie: liberalismus a demokracie podle C. B. Macphersona a Norberta Bobbia.“ Pp. 133–182 in M. Znoj, J. Bíba, J. Vargovčíková. *Demokracie v postliberální konstelaci*. Praha: Karolinum.
- Boltanski, L. 2011. *On Critique: A Sociology of Emancipation*. London: Polity Press.
- Boltanski, L. E. Chiapello. 2005. *The New Spirit of Capitalism*. London: Verso.
- Candea, M. 2011. „‘Our Division of the Universe’: Making a Space for the Non-Political in the Anthropology of Politics.“ *Current Anthropology* 52 (3): 309–321, <https://doi.org/10.1086/659748>.
- Charvát, J., B. Kuřík (eds.) v tisku. „Mikrofon je naše bomba“: politika a hudební subkultury mládeže v postsocialistickém Česku. Praha: Togga.
- Císař, O. 2008. *Politický aktivismus v České republice: Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Císař, O., M. Koubek. 2012. „Include ‘em All?: Culture, Politics and a Localhardcore/punk Scene in the Czech Republic.“ *Poetics* 40 (1): 1–21, <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2011.12.002>.
- Clark, D. 2003. „The Death and Life of Punk, the Last Subculture.“ Pp. 223–238 in R. Weinzierl, D. Muggleton (eds.). *The Post-Subcultures Reader*. Oxford, New York: Berg.
- Clarke, J., S. Hall, T. Jefferson, B. Roberts. (1975) 2006. „Subcultures, Cultures and Class.“ Pp. 3–59 in S. Hall, T. Jefferson (eds.). *Resistance through Rituals. Youth Subcultures in Post-war Britain*. 2nd ed. London, New York: Routledge.
- Cohen, S. (1972) 2011. *Folk Devils and Moral Panics The Creation of the Mods and Rockers*. London, New York: Routledge, <https://doi.org/10.4324/9780203828250>.
- Day, R. 2005. *Gramsci Is Dead: Anarchist Curenents in the Newest Social Movements*. London: Pluto Press.
- Fernandez, L. A. 2008. *Policing Dissent: Social Control and the Anti-Globalization Movement*. Rutgers University Press.
- FfkR (Forum für Kritische Rechtsextremismussforschung) (eds.). 2011. *Ordnung. Macht. Extremismus*. Wiesbaden: VS Verlag.
- Fitzgerald, K. J., D. M. Rodgers. 2000. „Radical Social Movement Organizations: A Theoretical Model.“ *Sociological Quarterly* 41 (4): 573–592, <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.2000.tb00074.x>.
- Goode, E., N. Ben-Yehuda. 1994. *Moral Panics: The Social Construction of Deviance*. Oxford, Malden: Wiley-Blackwell.
- Graeber, D. 2009. *Direct Action: An Ethnography*. Edinburgh: AK Press.
- Hacking, I. 1995. „The Looping Effects of Human Kinds.“ Pp. 351–383 in D. Sperber,

- D. Premack, A. J. Premack (eds.). *Causal Cognition: A Multi-Disciplinary Debate*. New York, NY: Oxford University Press.
- Haenfler, R., B. Johnson, E. Jones. 2012. „Lifestyle Movements: Exploring the Intersection of Lifestyle and Social Movements.“ *Social Movement Studies* 11 (1): 1–20, <https://doi.org/10.1080/14742837.2012.640535>.
- Hall, S., T. Jefferson. (1975) 2006. „Once More around Resistance through Rituals.“ Pp. vii–xxxii in S. Hall, T. Jefferson (eds.). *Resistance through Rituals. Youth Subcultures in Post-War Britain*. 2nd ed. London, New York: Routledge, <https://doi.org/10.4324/9780203357057>.
- Heath, J., A. Potter. 2012. *Kup si svou revoltu!* Praha: Rybka Publishers.
- Hebdige, D. (1979) 2012. *Subkultura a styl*. Praha: Dauphin / Volvox Globator.
- Hier, S. P. 2002. „Raves, Risks and the Ecstasy Panic: A Case Study in the Subversive Nature of Moral Regulation.“ *Canadian Journal of Sociology* 27 (1): 33–57, <https://doi.org/10.2307/3341411>.
- Judt, T. 2011. *Zle se vede zemi: Pojednání o naší současné nespokojenosti*. Praha: Rybka Publishers.
- Juris, J. S. 2008. *Networking Futures: The Movements against Corporate Globalization*. Durham: Duke University Press, <https://doi.org/10.1215/9780822389170>.
- Kadir, N. 2016. *The Autonomous Life? Paradoxes of Hierarchy and Authority in the Squatters Movement in Amsterdam*. Manchester: University of Manchester Press.
- Keller, J. 2013. *Posvěcení bezdomovců: Úvod do sociologie domova*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Kleinová, N. 2005. „Hlavně alternativně: trh orientovaný na mládež a cool marketing.“ Pp. 63–88 in N. Kleinová. *Bez loga*. Praha: Argo/Dokořán.
- Klimke, M., J. Scharloth. 2008. *1968 in Europe: A History of Protest and Activism, 1956–1977*. Palgrave Macmillan, <https://doi.org/10.1057/9780230611900>.
- Kolářová, M. 2011. „Místo závěru: hodnoty, struktura, a životní styl post-socialistických hudebních subkultur mládeže.“ Pp. 201–242 in M. Kolářová (ed.). *Revolta stylem: Hudební subkultura mládeže ČR*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Krøijer, S., I. Sjørølev. 2011. „Autonomy and the Spaciousness of the Social in Denmark.“ *Social Analysis* 55 (2): 84–105, <https://doi.org/10.3167/sa.2011.550205>.
- Kuřík, B. 2016. „Emerging Subjectivity in Protest.“ Pp. 51–77 in S. Vallas, D. Courpasson (eds.). *The SAGE Handbook of Resistance*. London: SAGE Publishing, <https://doi.org/10.4135/9781473957947.n3>.
- Kuřík, B., O. Slačálek, J. Charvát v tisku. „Závěr.“ J. Charvát, B. Kuřík (eds.). *„Mikrofon je naše bomba“: politika a hudební subkultura mládeže v postsocialistickém Česku*. Praha: Togga.
- Maackelbergh, M. 2009. *The Will of the Many. How the Alterglobalization Movement is Changing the Face of Democracy*. London: Pluto Press.
- Marchart, O. 2003. „Bridging the Micro-Macro Gap: Is There Such a Thing as a Post-subcultural Politics?“ Pp. 83–97 in R. Weinzierl, D. Muggleton (eds.). *The Post-Subcultures Reader*. Oxford, New York: Berg.
- Martin, G. 2002. „Conceptualizing Cultural Politics in Subcultural and Social Movement Studies.“ *Social Movement Studies* 1 (1): 73–88, <https://doi.org/10.1080/14742830120118909>.
- Martin, G. 2013. *Subcultures and Social Movements*. The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements, <https://doi.org/10.1002/9780470674871.wbespm202>.
- McCright, A. M., R. E. Dunlap. 2011. „The Politicization of Climate Change and Polarization in the American Public’s Views of Global Warming, 2001–2010.“ *The Sociological Quarterly* 52: 155–194, <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.2011.01198.x>.

- McRobbie, A. 1989. „Second-hand Dresses and the Role of the Ragmarket.“ Pp. 23–49 in A. McRobbie (ed.). *Zoot Suits and Second-hand Dresses*. Macmillan.
- McRobbie, A. 2002. „Clubs to Companies: Notes on the Decline of Political Culture in Speeded up Creative Worlds.“ *Cultural Studies* 16 (4): 516–531, <https://doi.org/10.1080/09502380210139098>.
- McRobbie, A., J. Garber. 1975. „Girls and Subcultures.“ Pp. 172–184 in S. Hall, T. Jefferson. *Resistance through Rituals: Youth Subcultures in Post-war Britain*. 2nd ed. New York, US Oxford, UK: Routledge.
- McRobbie, A., S. Thornton, 1995. „Rethinking ‘Moral Panic’ for Multimediated Social Worlds.“ *British Journal of Sociology* 46 (4): 559–574, <https://doi.org/10.2307/591571>.
- Melucci, A. 1989. *Nomads of the Present: Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society*. Philadelphia: Temple University Press.
- Mohr, M., H. Rübner, 2010. *Gegnerbestimmung. Sozialwissenschaft im Dienst der „inneren Sicherheit“*. Münster: UNRAST Verlag.
- Muggleton, D. 2000. *Inside Subculture: The Postmodern Meaning of Style*. Oxford: Berg.
- Nociar, T. 2015. „Politológ ako lekár, psychiater a ideologický štátny aparát: kritický pohľad na problematické aspekty terminológie politickej krajnosti.“ *Rexter* 13 (1): 49–92.
- Novák, A. 2017a. „Nic nechceme, nic nežádáme, bereme si zpátky co nám patří: Sociologie nejnovějších sociálních hnutí.“ *Acta Politologica* 9 (2): 57–74.
- Novák, A. 2017b. *Tmavozelený svět – radikálně ekologické hnutí v České republice po roce 1990*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Perry, I. 2004. *Prophets of the Hood: Politics and Poetics in Hip Hop*. Durham, London: Duke University Press, <https://doi.org/10.1215/9780822386155>.
- Roszak, T. 2016. *Zrod kontrakultury: Úvahy o technokratické společnosti a mládeži v opozici*. Praha: Malvern.
- Sartori, G. 1970. „Concept Misinformation in Comparative Politics.“ *American Political Science Review* 64 (4): 1033–1053, <https://doi.org/10.2307/1958356>.
- Scholl, Ch. 2012. *Two Sides of a Barricade: (Dis)order and Summit Protest in Europe*. New York: SUNY Press.
- Slačálek, O. 2011. „České freetekno – pohyblivé prostory autonomie?“ Pp. 83–122 in M. Kolářová (ed.). *Revolta stylem. Hudební subkultury mládeže v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Thornton S. 1994. „Moral Panic, the Media and British Rave Culture.“ Pp. 176–192 in A. Ross, T. Rose (eds.). *Microphone Fiends: Youth Music and Youth Culture*. London: Routledge.
- Thornton, S. 1995. „The Distinctions of Cultures Without Distinctions.“ Pp. 12–48 in S. Thornton. *Club Cultures: Music, Media and Subcultural Capital*. Cambridge: Polity.
- Weinzierl, R., D. Muggleton 2003. „What Is ‘Post-subcultural Studies’ Anyway?“ Pp. 3–26 in R. Weinzierl, D. Muggleton (eds.). *The Post-subcultures Reader*. Oxford, New York: Berg.
- Williams, P. J. 2007. „Youth-Subcultural Studies: Sociological Traditions and Core Concepts.“ *Sociology Compass* 1 (2): 572–593, <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2007.00043.x>.
- Williams, P. J. 2009. „The Multidimensionality of Resistance in Youth-Subcultural Studies.“ *Resistance Studies* 2 (1): 20–33.
- Williams, P. J. 2011. *Subcultural Theory: Traditions and Concepts*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Wilson, J., E. Swyngedouw (eds.). 2014. *The Post-Political and Its Discontents: Spaces of*

- Depoliticization, Specters of Radical Politics*. Edinburgh: Edinburgh University Press,
<https://doi.org/10.3366/edinburgh/9780748682973.001.0001>.
- Worley, M. 2012. „Shot by Both Sides: Punk, Politics and the End of ‘Consensus’.“
Contemporary British History 26 (3): 333–354,
<https://doi.org/10.1080/13619462.2012.703013>.

Nakladatelství Academia
a Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.,
vydaly

Bytová revolta: Jak ženy dělaly disent

Marcela Linková, Naďa Straková (eds.)

Kniha *Bytová revolta: Jak ženy dělaly disent* představuje dvacet jedna žen, které se nebály postavit normalizační moci v 70. a 80. letech. Svým zapojením do boje proti totalitě chtěly spoluvytvářet lepší podmínky pro život svůj i svých dětí. Kniha chce připomenout, jakým způsobem tyto ženy fungovaly v prostředí Charty 77 i mimo něj, v kulturním undergroundu, ve velkých městech i na venkově. Zároveň představuje ženy ukotvené v různých proudech Charty 77 – v proudu filozofickém, křesťanském, reformně komunistickém a v tzv. kulturním undergroundu.

Knihu vydal s podporou programu Strategie Akademie věd AV21 Evropa a stát: mezi barbarstvím a civilizací Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., ve spolupráci s Nakladatelstvím Academia u příležitosti 40. výročí Prohlášení Charty 77.